

յորժամ սկսանիցի հաղալ յիւրաքան-
չիւր նուաք մեծ դրգալ մի :

Նոյնպէս օչարակ նշոյ , ծաղկի
նարնջնոյ և կապալիէր , որք են յոյժ
օգուտ հազի և կազդուրիչ կրծոց , յու-
րոց առցէ հիւանդն զսոյն , որ առա-
ւել հաճոյ իցէ ըմպել կամ օգուտ
ընծայեսցէ ինքեան :

(Շարունակութիւն)

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պօլսոյ ազգային պարբերական
թերթերէն կը տեսնենք , որ Կրօնական
ժողովոյ Բարո-Բիւնը քերժ վիճաբա-
նութեան տեղի տուած է Բզգային
Երեսփոխանական ժողովին մէջ : Թէ
ո՞ր եղերած է մինչեւ ցարգ վիճաբա-
նութեան արդիւնքն , ընտրուած է
արդեօք Կրօնական ժողովն , և ի՞նչ
եղանակաւ , այս մասին վախճանական
լուր չունինք տակաւին : Բայց խընդ-
րոյն կարեւորութիւնը կը ստիպէ ըզ-
մեղ հրապարակաւ յայտնել մեր հա-
մոզումն , եթէ ոչ Երեսփոխանական
ժողովի ներկայ վիճաբանութեանը
հասցնելու (որ գուցէ արդէն լրու-
տացած է) , գէթ ապագային մէջ նը-
կատողութեան և խեղամտութեան ա-
ռատ նիւթ մատակարարելու համար :
Եւ այս աւելի համապատասխան է մեր
բուն նպատակին , որ է ճշմարտու-
թեանը միայն պատկանիլ և ոչ այս
ինչ կամ ոյն ինչ կուսակցութեան :

Այն Բզգային Սահմանադրութիւնը
Կրօնական ժողով մի կը ներկայացնէ
մեզ , անդամոց քանակութիւնը եւ
պարտուց սահմանը համառօտիւ գը-
ծելով : Բայց թէ համապատշաճ է

արդեօք այն Կրօնական ժողովի կազ-
մութիւնն մեր Հայաստանեայց Եկե-
ղեցւոյ վարչական ուժոյն , և ազգային
է արդեօք իւր ծնունդն , թէ օտարու-
տի , այս պարագաները մի առ մի պար-
զելու համար , հարկ է նախ մեր Եկե-
ղեցւոյ վարչական սկզբունքի յատուկ
նկարագիրը դիտել , և ապա նոյն նկա-
րագրով ամեն բան քննել և դատել :

Բնահանրապէս խօսելով , ամեն
քրիստոնեայ ազգաց եկեղեցիներ , ոչ
այնքան վարդապետութեամբ , որչափ
վարչական սկզբունքով իրարմէ կը
տարբերին : Եւ վարչական սկզբունքը
խիստ և խիստ մեծ նշանակութիւն
ունի որ և իցէ եկեղեցւոյ քրիստոնե-
ական յառաջադիմութեան կամ յե-
տադիմութեան նկատմամբ , վասն զի ,
ինչպէս քաղաքական , նոյնպէս և եկե-
ղեցական վարչութեան եղանակներն
մեծ ազդեցութիւն ունին ժողովրդոց
լուսաւորութեան , բարօրութեան և
վարուց ու բարուց վրայ : Տիեզերական
պատմութեան մէջ կը տեսնենք ար-
դէն՝ թէ ի՞նչ յեղյեղուկ վիճակի մէջ
կը ներկայանան մեզ քաղաքական վար-
չութեանց եղանակներն , մերթ նա-
հապետական , մերթ բռնապետական ,
մերթ անկախ , մերթ սահմանեալ մի-
ապետական , մերթ հասարակապետա-
կան , այլովքն հանդերձ , և թէ քանի՞
քանի՞ յուղմունքներ և յեղաշրջու-
մներ պատճառած են և կը պատճառեն ըն-
կերական աշխարհի զանազան դասա-
կարգերուն մէջ : Ասկայն այս ամեն դը-
րութեանց և յեղափոխութեանց մէջ
ընդհանուր միտում մի կը նշմարու-
ի ակներեւ , որով բացառիկ արտօնու-
թիւններն օր աւուր կը վերնան և ժո-
ղովրդական վեհապետութեան տար-
րը նշանակութիւն կը ստանայ թէ
պատմութեան , թէ օրէնսդրութեանց
և թէ վարչական եղանակներու մէջ :

Այս երեւոյթն, որ քաղաքական աշխարհի հորիզոնին վրայ կ'երեւուեթանայ մեղ, եթէ քաջ գիտենք, նոյնը կը տեսնենք նաև կրօնական աշխարհի հորիզոնին վրայ: Այս անհնարին է որ այնպէս չը լինի, անհնարին է որ, եթէ ոչ աւելի, գէթ քաղաքականին չափ կրօնական վարչութեան եղանակն եւս ժողովրդոց ուշադրութիւնն չը գրաւէ. վասն զի երկուքն եւս, ինչպէս ասացինք, մեծ նշանակութիւն ունին բնկերական կենաց նկատմամբ:

Ամեն ազգեր կը պախտարակեն այսօր Պապական վարչութեան դրութիւնը և նոյն իսկ Վատիկանութեան ծոցին մէջ սնուած աստուածաբաններն, ինչպէս են Տէօլինկեր և այլք, ամենէն բարձրաբարձաւ բողոքարկուներն են նոյն վարչութեան դէմ, որ ոչ միայն ժողովրդի միջամտութիւնն եկեղեցական գործոց մէջ բացէ իբաց կը մերժէ, այլ և եկեղեցական մարմնոյն անօխալականութիւն վերագրելով անպայման իշխան և անպայման օրէնսդիր կը կացուցանէ հասարակաց խղճի վրայ: Ո՞վ կարող է այս անհեթեթ վարչական դրութիւնը համաձայնեցնել Վրիստոնէական նախկին Արքեպիսկոպոս վարչական սկզբունքին հետ, և ո՞վ կարող է երաշխաւորել թէ երկար պիտի տեւէ այն օրինակ կղերական ազնուապետութիւնը, որ բոլորովին հակառակ է քրիստոնէական Արքեպիսկոպոս ազատութեան և Աւետարանի քարոզած եղբայրութեանն ու հաւասարութեան:

Պապական վարչութեան դրութիւնը դատաւարտելով մենք ջատաղով չենք նաև բողոքականութեան քանի մի ճիւղերուն մէջ ընդունուած վարչական (չասենք անիշխանական) դրութեանը, ուր չորս յատուկ եկեղեցական պաշտօնէութիւն,

չը կան յատկապէս նոյն պաշտօնին նշանակութեամբ անձինք, այլ իւրաքանչիւր անգամ եկեղեցւոյ՝ Պապ մ'է, Առաքելական Սինոդն է ևն: Այս դրութիւնն եւս հակառակ է Վրիստոնէական նախկին Արքեպիսկոպոս վարչութեան հոգւոյն, վասն զի Վրիստոնէական ճշմարիտ Արքեպիսկոպոսն ոչ միայն անիշխանութիւն չէ, այլ ընդհակառակն՝ հզօր սկզբունքով հզօր վարչութիւն, որուն մէջ ամփոփուած է իւր ազատութիւնը, իւր կոչման տեւականութիւնը, իւր նպատակի յառաջադիմութիւնը և իւր մեծ գործը երկրիս վրայ:

Ինչ է այս վարչական հզօր սկզբունքն և ո՞ր որոնելու է արդեօք: Որո՞նք յանձնելու է Արքեպիսկոպոս վարչութիւնը, որպէս զի ապահով լինի և անվտանգ. Արդեօք քաղաքական իշխանութեան: — Այլ երբեք, վասն զի ծանր է Արքեպիսկոպոսն կապիլ թաղաքական կառավարութեան հետ և իւր խիղճը ծախել, վասն զի Արքեպիսկոպոսն ինքն բարձր պարտաւորութիւններ ունի կատարելու և իւր Փետան երկիրքն է. ուստի եթէ ծախուի քաղաքական իշխանութեան, իւր Փետային դէմ անհաւատարմութեամբ մեղանշած կը լինի, ինչպէս են ամեն եկեղեցիներ, որոց իշխող քաղաքական կառավարութիւնն է. Արդեօք Արքեպիսկոպոս վարչութիւնը յանձնելու է միայն եկեղեցականաց: — Այլ երբեք, վասն զի եկեղեցականութիւնն Արքեպիսկոպոսն, այսինքն ժողովրդէն բաժանել և առանձին իշխող մարմին կազմել, կը նշանակէ Արքեպիսկոպոս և եկեղեցականութիւնը, կամ (ըստ պապական արտաբերութեան) ժողովուրդն ու կղերք անհաշտ ատելութեան մէջ դնել, ինչպէս ակներեւ կը տեսնենք Պապական

վարչութեան մէջ: Արմեն յանձնեւրէ
է ուրեմն Նիկեղեցւոյ վարչութիւնը,
Արդեօք քաղաքական կառավարու-
թեան և եկեղեցականաց միանգա-
մայն: — Այլ երբէք, վասն զի անհր-
նարին է այս ձեւ վարչութիւնը: Այ-
սին զի քաղաքականութիւնն ու եկե-
ղեցականութիւնն ունին իւրաքան-
չիւրն իրենց յատուկ հեղինակութիւ-
նըն ու ստորագրելին, և իշխանութիւ-
նըն չը բաժնուիր, որ կէս վարչու-
թիւն քաղաքականէն ենթագրեւեր
և կէս վարչութիւն եկեղեցականէն,
Աստի և կատարեալ ցնորք է սոյն օ-
րինակ հակառակատարր քաղաքու-
թեամբ վարչութիւն երեւակայել:
Այս, քաղաքականութիւնն և եկե-
ղեցականութիւնը կը կառավարեն ե-
կեղեցին, բայց ոչ թէ միասին, այլ
փոփոխակի, որով և միշտ խռովու-
թիւն և անհաշտութիւն կը տիրեն
երկու իշխանութեանց մէջ:

Այնք աղգային քաղաքականութիւն
չունինք, բայց սոյն հարցուպատաս-
խաններն յառաջ կը բերենք, որպէս
զի Նիկեղեցւոյ վարչական սկզբունքին
նկատմամբ անորոշ և անբացայայտ կէտ
չը թողունք, և մեր համազումն մեկին
և լուսաւոր կերպիւ ներկայացնենք
հասարակաց գատողութեան: Արմեն
յանձնեւրէ է ուրեմն եկեղեցական
վարչութիւնը: — Նիկեղեցական վար-
չութիւնը յանձնեւրէ է՝ ոչ քաղաքա-
կան իշխանութեան, ոչ ընդ եկեղե-
ցականաց և ոչ երկուսին միանգա-
մայն, այլ յանձնեւրէ է եկեղեցակա-
նին և ժողովրդին՝ ՀՈՎԱՌԻՆ և ՀՕ-
ՏԻՆ: Այս է ամենէն ընտիր եւ
յարմար միջոցն եկեղեցական վար-
չութեան, թէ քաղաքական իշխա-
նութիւն ունեցող և թէ՛ չունեցող
քրիստոնէայ աղգաց համար: Այս ե-
ղանակաւ միայն եկեղեցական վար-

չութիւնը հզօր կը լինի և երբէք ընդ-
հարումներ չեն պատահիր քաղաքա-
կանութեան և եկեղեցականութեան
մէջ, որով և կ'անհետին ամեն աղե-
տաղի հետեւանքներ: Այսին զի, ժո-
ղովուրդն, որ քաղաքական շինութեան
պատուանդանն է, լինելով նաեւ շա-
ղախ եկեղեցական վարչութեան շին-
ուածքին, միշտ ակնածելի և զօրաւոր
կը կացուցանէ Նիկեղեցին Տէրու-
թեան առջեւ, որ իւր շահուց հա-
մար կը պարտաւորի անշուշտ ոչ մի-
այն Նիկեղեցւոյ շահուն չը դադիւ,
այլ ընդ հակառակն արահովել զայն
և յարգել: Այս վարչական եղանա-
կաւ ոչ տէրութիւնն երկիւղ կ'ունեն-
նայ Նիկեղեցին և ոչ Նիկեղեցին Տէ-
րութենէն: Այս վարչական ձեւն,
այսինքն ժողովրդականաց միջամտու-
թիւնն եկեղեցական գործոց մէջ, այն-
քան շահաւէտ է և յարմար, որ ա-
մեն մարդիկ ճշմարտութենէ կըստիպ-
ուին նոյնը խոստովանիլ և ընդունիլ,
վասն զի յայտնի է, որ Նիկեղեցին ժո-
ղովրդականքն են և Վրիստոնէական
Նիկեղեցւոյ արշալուսին ժամանակ ա-
մենեւին չենք տեսներ եկեղեցականի
և աշխարհականի բաժանումներ, ու-
րովհետեւ ՚ի սկզբան Վրիստոնէական
Նիկեղութիւնն համագործութեան և
մրցման հիման վրայ միայն կը յառաջիւր:

Արդ՝ ՚ի պարծանս Հայաստանեայց
Նիկեղեցւոյ՝ հրապարակաւ կը հռչա-
կենք ահա, որ մեր Նիկեղեցին, իբրեւ
հաւատարիմ աւանդապահ Վրիստո-
նէական նախնին Նիկեղեցւոյ վարչա-
կան սկզբունքին, իւր կառավարու-
թեան մէջ երբէք եկեղեցականաց և
աշխարհականաց խտրութիւններ մու-
ծած չէ, այլ ամեն ժամանակ եկեղե-
ցականք և ժողովրդի երեսփոխանք մի-
ասին գործած են: Թողունք դարուց
՚ի դարս պատմութեան մէջ յիշուած

եկեղեցականներէ և աշխարհականներէ միասին գումարուած ժողովներն, որոնք կատարուած են կամ կաթողիկոսաց ընտրութեան համար, կամ եկեղեցւոյ բարեկարգութեան համար, կամ արտաքին թշնամիներու պահանջումներուն պատասխանելու համար, կամ հերձուածներ և աղանդներ մերժելու համար, կամ որ և իցէ աղգաշէն իրողութեան համար, թողունք անցեալն, և մեր խորագնին նայուածքը դարձնենք միայն ներկային վրայ: Հայաստանեայց Արքեպիսկոպոսական ժողովուրդն, ուր որ նկատենք, թէ իւր բնիկ Հայրենեայ մէջ, և թէ տարազիր պանդխտութեան, ամեն տեղ անարատ պահպանած է եկեղեցական վարչութեան կամ տեսչութեան ըսկըզունք մի, որ իւր առաքելական սքանչելի աւանդներէն մին է: Ամեն տեղ ուր որ եկեղեցի ունի Հայը, նոյն եկեղեցւոյն մէջ ունի անշուշտ ինչպէս եկեղեցական պաշտօնեայք, նոյնպէս և ժողովուրդէն ընտրուած եկեղեցականներ, երեսփոխաններ կամ թաղականներ, որոնք, թէ եկեղեցական և թէ աշխարհական, իրարու հետ աջակցելով, նոյն եկեղեցւոյն կամ թաղին պէտքերը կը տնտեսեն: Այսպէս սոյն այս հանրաշահ ըսկըզունքի աւանդապահութեան և հաստատութեան գեղեցիկ տիպար է նոյն իսկ Արեւմտեանի Առաքիւն իւր եկեղեցական և աշխարհական աջակից անդամներով:

Արդ՝ խնդիր է այսօր Արեւմտեանի Առաքիւն մէջ՝ թէ Արեւմտեանի Առաքիւն իսկ եկեղեցականներէ՞ պիտի բաղկացած լինի, թէ նաեւ աշխարհականներէ: Անք կը սիրենք հաւատալ, որ սոյն օրինակ խնդիր մի երբէք պիտի չըլլար Հայաստանեայց Արքեպիսկոպոսական մէջ,

եթէ Պալատիան իսկ եկեղեցականներէ կազմուած Արքեպիսկոպոսական Վարդապետութեան ժողովն իւր պարունակութեան մէջ: Ինչո՞ւ չենք ուղեր հաւատալ. — վասն զի հայ եկեղեցականութիւնն ու ժողովրդականութիւնն այնպէս զանգուած են իրարու հետ, որ անհնարին է բաժանումն երեւակայել: Եւ ահա՛ այս զուգութիւնն իսկ Հայաստանեայց Արքեպիսկոպոսական աւանդապահութեան մէջ է: Հայոց եկեղեցականութիւնը ոչ զերտական յեղապետութեան և ոչ պապական կղերական յաջորդութեան դասակարգութիւն է, այլ ժողովուրդէն ընտրուած, վաւերացած և ընդունուած պաշտօնէութիւն: Աւելի պարզ ասենք, Հայաստանեայց Արքեպիսկոպոսական եկեղեցականութիւնը հռովմէականին չը նմանիր, ուր կղերը կ'ընտրէ զկղերականն՝ տեսակ մի փոխադրական իշխանութեամբ, այլ ժողովուրդէն կը բղխի և ժողովուրդին կը դառնայ:

Արքեպիսկոպոսական պաշտօնէից վերաբերեալ պաշտօններն, ինչպէս են սրբազան խորհրդներ մատակարարել, արարողութիւններ և ծեսեր կատարել և այլն, իսկ վարչական մասին՝ միշտ գործակից են իրարու հօտն և հովիւք: Այսպէս կը ներկայանայ մեզ մեր Արքեպիսկոպոսականութեան մէջ, թէ աւանդութեան և թէ նոյն իսկ գործնականութեան:

Թաղային կամ ծխական եկեղեցեայ մէջ եկեղեցականի և աշխարհականի գործակցութիւնն ընդունելն զինի, տարակոյս չը կայ որ նոյնն ընդունելու է նա և եկեղեցական ա-

մենաբարձր վարչութեան մէջ : Այս վարչական սկզբունքն ուսկան մ'է, որ եթէ թաղային կամ ծխական տնտեսութեան համար ձգուած է, կը նշանակէ թէ բոլոր քրիստոնէական ընկերութեան համար ձգուած է, եթէ եկեղեցական շինուածքի մի յարկին մէջ ընդունուած է, կը նշանակէ թէ միւս յարկերու մէջ մերժուած չէ :

Արեւմտեան, ամենայն վստահութեամբ կարող ենք ասել, որ Արօնական ժողովըն, իբրեւ վարչական ժողով, անշուշտ պէտք է որ եկեղեցականներէ և աշխարհականներէ կազմուած լինի. բայց միայն՝ կրօնական բաժնի փոխելու է, որ խիստ անպատշաճ (չասենք անիմաստ) կերպով գործ դրուած է Սահմանադրութեան մէջ : Վասն զի յանուն կրօնական ժողովին վերագրած պարտաւորութիւնքն (Սահման. յօդ. 21. 22. 23. 24. 25. և 26.) գրեթէ ամենքն առ հասարակ ժողովորդի անհրաժեշտ միջամտութեամբ կատարուելիք պարտաւորութիւններ են, ինչպէս են Աղգին մէջ կրօնական զգացումն վարդապետել (որ կանոնաւոր դաստիարակութեան գործ է), Արեւելեացի գաւանութիւնն ու աւանդութիւնքը անարատ պահպանել և բարեկարգութեանը հսկել (յորմէ ժողովուրդն անմասն չէ կարող լինիլ). քահանայից կացութիւնը ըստնել (որ յատկապէս ժողովրդի գործ է). բանիբուն եկեղեցականներ հասցնել (որ աւելի ժողովրդի հոգաւորութեան պաշտօն է, վասն զի եկեղեցականներն իրմէն կը բղխին և իրեն համար կը պատրաստուին). Աղգին մէջ ծագած կրօնական վէճերն քննել և լուծել, (ի՞նչ են կրօնական վէճերն). եկեղեցական համագումար ժողով կազմել (որ նորեւեկ է Հայաստանեայց

Արեւելեացի վարչական գրութեան մէջ). խնդիրն անլուծանելի կարծուած ժամանակ Արարատեան մայր Աթոռին դիմել, (որպէս թէ Սայր Աթոռն իրաւունք ունենար, արտաքրոյ եկեղեցական վարդապետութեան, գաւանութեան և կանոնաց' խնդիր լուծել), և այլն և այլն, զորս աւելորդ կը համարինք մի առ մի յիշել, որովհետեւ Սահմանադրութեան յօդուածներն արդէն ամեն մարդ կարող է կարգալ :

Բայց թէ ինչո՞ւ համար Արեւելեացի բարեօք համարած է ի սկզբանէ անտի իւր վարչական գործերն եկեղեցականաց և աշխարհականաց գործակցութեամբ կատարել, ինչո՞ւ այս եղանակն ուրիշ ամեն եղանակներէն ընտրելագոյն համարուած է. և ի՞նչ օգուտներ ունի : Այս պարագաներն եւս բացատրենք, որպէս զի ճշմարտութիւնն իւր ամբողջութեամբ փայլի և վեղեցկութիւնն ամենուն տեսանելի լինի :

Ա. Քրիստոնէական ամեն ճշմարիտ Արեւելեացի կարող չէ զանալ աշխարհականներուն այն իրաւունքն, զոր ունենին Քրիստոնէական նախկին Արեւելեացի ժամանակ : Վասն զի նախկին Արեւելեացի մէջ ժողովուրդն եկեղեցական գործքերէն բնաւ զատուած չէր, այլ ընդհակառակն հոգեկան ամուր կապով կապուած էր : Արեւելեացիական վարչութեան զուտ կրդերական մենափաճառութիւնն վերջին դարուց Վատրականութեան ծնունդ է :

Բ. Թէ քաղաքական և թէ եկեղեցական վարչութեանց մէջ միատեսակ միակողմանի, մի յատուկ պարապմունքով զբաղուած անդամներէ կազմուած ժողով կամ խորհուրդ միշտ անպատշաճ համարուած է և անհամապատասխան ընդհանուր կարօտու :

Թեանց: Ինչպէս որ քաղաքական վարչութեան մէջ ամեն ժողովներ լի իրաւաբէտներէ և քաղաքագէտ մատենաւորներէ չեն կազմուիր, նոյնպէս և եկեղեցականին մէջ հարկ չի կայ լի քաղաքացիներէ և աստուածաբաններէ կազմել: Այսինքն նոյն իսկ աստուածաբանք կարօտութիւն ունին հասարակաց դատողութեանը, ըստ որում ամեն մասնաւոր մշտնութիւն միշտ կը տանի դէպ ի անձուկ գաղափարներ, և հարկ է անշուշտ ընդհանուր գաղափարներու հետ զանգեղ՝ պողպատէր և արդիւնաւոր առնելու համար: Այսինքն և սերտ կաւեն պողպատէր հող պատրաստելու համար՝ պէտք է հետն աւաղ խառնել, նոյնպէս եկեղեցական մարմնոյն մէջ՝ հովուաց հետ հարկ է աշխարհական խառնել, որպէս զի Արքեպիսկոպոս կատարելապէս ներկայացուի և ընդհանուր կարօտութիւններն լաւ հասկցուն:

Գ. Ինչպէս եկեղեցականաց, նոյնպէս և աշխարհականաց մէջ եւս կան ջերմեռանդն, Արքեպիսկոպոս պայծառութեան նախանձախնդիր, մտացի, Արքեպիսկոպոս հմուտ, բարի բրիտանացի և բարի քաղաքացի անհատներ, որոց գործակցիլն եկեղեցականաց՝ կատարեալ օրհնութիւն մ'է:

Դ. Ժողովուրդն Արքեպիսկոպոս մայրենի ծոցէն չտարացնելու համար, իւր սնուած կեդրոնէն գաղթելու առիթներ չը տալու համար, հարկ է որ նոյն կեդրոնը, նոյն հայրենիքն իւր գործունէութեան առջեւ բաց լինի և աւելի գրաւիչ քան թէ գաղթականութիւնն, իւր արաւոր ժողովուրդներ գաղթեցին Աթուրիկութեան ծոցէն, որովհետեւ նոյն ծոցն իրենց համար անմատոյց էր և անսիրելի: Այդունեւոր վեթիկէն չը խորշնցնելու համար՝ պէտք է աղատ թողուլ, որ մեզ կազմեն

մեն վեթիկէն մէջ: Այսպէս է աշխարհականաց միջամտութիւնը եկեղեցական գործոց մէջ:

Ե. Արքեպիսկոպոսական գործոց վարչութիւնը հովուաց և ժողովուրդի երեսփոխանաց աջակցութեամբ կը կատարուի, եկեղեցական և աշխարհական դատաւար ձախուսներ չեն լինիր, ոչ աշխարհականք կը դատաւարտեն եկեղեցականներն, և ոչ եկեղեցականք՝ աշխարհականներն, այլ որովհետեւ երկուքն միասին կը գործեն, ուստի և երկրպեան միասին արժանի կը համարուին թէ՛ փառաց և թէ՛ անարգանաց: Արքեպիսկոպոս, որ սիրոյ թագաւորութեան ներկայացուցիչն է աշխարհիս վրայ, ինչպէս կարող է, իւր կողման հակառակ, բաժանել իւր զաւակներն, որ շարունակ զիրեար առնեն և անգոհան:

Զ. Արքեպիսկոպոս բուն կոչումն է բրիտանացական կեանք տարածել հասարակութեան մէջ, որպէս զի իւր առաքելական և աւետարանական ըսկըքանց մէջ պահպանուի և ընդհանուր արեգական տակ հասուննաց և կազմակերպի այն ընդհանուր կենսական զօրութիւնը, այն հասարակական գաղափարութիւնը, որով Արքեպիսկոպոս ամեն զաւակներն կարող լինին իրենց հասուն ճանաչողութեամբ ստուգելու թագաւորութիւնը յառաջացնել:

Շ. Հասարակութեան մէջ որ և իցէ կեանք կենսակցութեամբ կը տարածուի, ուրեմն ինչպէս կարող է Արքեպիսկոպոս կրօնական կամ բրիտանացական կեանք տարածել իւր զաւակներուն մէջ, երբ բաժանումներ ընդունի իւր վարչութեան մէջ, որ տեսակ մի կեդրոն է կենաց տարածման:

Արքեպիսկոպոս մեր խօսքը՝ հասարակաւ կը հռչակեմք, որ Արքեպիսկոպոս

ցին ազատ և աստիճանով լինելու համար, Լիկեղեցին ամեն ներքին և արտաքին արհաւիրաց դէմ հզօր կացուցանելու համար, հարկ է որ հօտը խորհրդակցի հովուին հետ եկեղեցական վարչութեան մէջ, ամեն մասամբ: Այս է Քրիստոնէական Նախկին Լիկեղեցւոյ սկզբունքն. այս է մեր Հայտնականաց Լիկեղեցւոյ դարերով պահպանած վարչական եղանակն. այս է պատմութեան վրաստիներէն և նոյն իսկ մեր Ժողովրդի կեանքէն հետախուզութեամբ հանուած ճշմարտութիւնն, և այս է, զոր պարտ է ճանաչել և գրկել ամեն Հայ, որ կը փափար հաւատարիմ աւանդապահ մը նալ իւր մայրենի Լիկեղեցւոյ քրիստոնէական ճշմարիտ ոգւոյն:

ՎԵՐՍՏԻՆ

ԱՌ ԵՐԱԶԱՅՈՅԶՆ ԱՐՇԱԼԱՅՍ

ՍԻՅՆԻ մէջ (Թիւ 10. 1871) քառնէն աւելի ծանրակշիռ հարցումներ առաջարկելով Արշալուսին, Ս. Սելախի դէմ հրատարակած իւր զրախօս գիտողութեանց և յօդուածոց նկատմամբ, պահանջած էինք, առանց փախուստ տալու պաշտպանել իւր հրատարակութիւնքն և առանց յաջ և յահեակ խոտորելոյ մի առ մի պատասխանել մեր հարցումներուն:

Արշալուս (Թիւ 925), ըստ իւր տրկարամտութեան իբր ՚ի պատասխանի Սիւնի գրուածքին՝ Չախրդ յարկիւմ վերնագրով յօդուած մի հրատարակած է, որոյ պարունակութիւնն պատ-

շաճ կը համարինք ահա համառօտագրութեամբ յառաջ բերել և ցոյց տալ թէ որչափ անտեղի են և բուռն խնդրոյ վերաբերութեանէն արտաքոյ:

1. Արշալուս չը հաւատար, որ Սիւնի յօդուածն Սիւրբանու թեան խորհրդակցութեամբ ու Ս. Պատրիարքի հաճութեամբ հրատարակուած է. ուստի և Լիկեմերտիական մարդարէութեամբ կը գտնուէ որ յօդուածի հեղինակն անպարսկոյս յանցաւոր համարուելով պիտի դատապարտուի, ըստ որում գրուածոյն ոճն անգամ անլայել կը դատէ Արժեական Սիւրբանութիւն:

2. Արշալուս, մեր հարցումներէն երկու հատն միայն յիշելով և ինքնին չը պատասխանելով, Լիկեղեցւոյ Հայ հասարակութեան ինքնաբերիկ, կ'ըսէ, քան Սիւնի խնդրած Բեկո-Թիւնիքն և անոնց գիտնալը Բանն է: Իսկ ինքն ձեռք կ'առնու Սեւրոպ եպիսկոպոսի գրուած տանայ թեւն և հնակարկատական ամենայն ճգամբ կը ջանայ կարկատել, որպէս թէ իբրեւ օրինաւոր առաջնորդ գնացած է Սեւրոպն Արգիստոս, նոյն իսկ յազգապէս նոյն ՚ի Սիւնի Նոպար փաշայէ հրա-իրեալ. . . :

3. Արշալուս, Լիկեղեցւոյ և Արշալուսանդրոյ կալուածներն ցարդ Ս. Արթուրին չը յանձնուելուն համար, յանցաւոր կը դատէ զնոյն իսկ Սիւրբանութիւնն, որ, որպէս թէ օրինաւոր փոխանորդագրով օրինաւոր փոխանորդ չը կարգէր, որ կալուածներն իրեն յանձնուին:

4. Արշալուս, Յակոբեան եղբարց համարառութեան խնդրոյն համար կ'ըսէ թէ՛ հնգամեայ հաշիւ տուած են Ն. Ս. Նուպար փաշային, որ և հրատարակուած է Արշալուսոյ մէջ:

5. Արշալուս կը ջանայ արգարացնել զինքն, որպէս թէ միշտ որդիական սէր ունեցած է Ս. Արթուրոյ Սիւր-